

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Talaskivi, Katri

Title: Äidinkieli ja kuuluminen Suomen muunkielisten kirjailijoiden kielivalinnoissa

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2020 Kulttuurintutkimus

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Talaskivi, K. (2019). Äidinkieli ja kuuluminen Suomen muunkielisten kirjailijoiden kielivalinnoissa. Kulttuurintutkimus, 36(2), 3-13. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/94447>

Äidinkieli ja kuuluminen Suomen muunkielisten kirjailijoiden kielivalinnoissa

Katri Talaskivi

Käsitteen ”suomalainen kirjallisuus” on perinteisesti ymmärretty viittaavan Suomessa suomeksi tai ruotsiksi kirjoitetulle kirjallisuuteen, mutta 1990-luvulta alkaen väestön nopea monikielistyminen on laajentanut myös täällä asuvien kirjailijoiden kielikirjoa. Tässä artikkelissa pohditaan, miksi useimmat Suomessa asuvat muunkieliset kirjailijat jatkavat työskentelyä äidinkielellään, vaikka se käytännössä sulkisi heidät ulos suomalaisesta kirjallisuusinstituutiosta.

Suomessa asuu eri arvioiden mukaan joitakin kymmeniä kirjailijoita, jotka ilmoittavat äidinkielekseen jonkin muun kuin suomen, ruotsin tai saamen, ja jotka työskentelevät aktiivisesti kirjailijoina (ks. esim. Nissilä 2016, 19; Sivunvalo 2019). Tässä artikkelissa kutsun heitä muunkielisiksi kirjailijoiksi käsitteen

taloudellisuuden vuoksi, vaikka olen tietoinen siihen liittyvistä ulossulkevista sivumerkityksistä (muuta kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielisiä kirjailijoita koskevan käsitteistön runsaudesta ks. tarkemmin esim. Rantonen 2010, 29–30; Rantonen 2010, 167; Nissilä & Rantonen 2013, 56). Tarkastelen näiden

kirjailijoiden kirjoituskieltä koskevia ratkaisuja ja niiden perusteluja kyselyaineiston pohjalta. Tavoitteeni on tehdä näkyväksi Suomessa asuvien kirjailijoiden moninaisuutta: ei pelkästään äidinkielten kirjoa, joka aineistossani yltyä arabiasta saksaan ja kiinasta ja espanjasta eri maiden pieniin vähemmistökieliin,

vaan myös kirjailijoiden kielivalintojen erilaisia perusteluja.

Tämä artikkeli on osa väitöskirjatutkimusta, jonka tavoitteena on hahmottaa äidinkieleltään muiden kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten kirjailijoiden kokemusta asemastaan suomalaisella kirjallisuuden kentällä. Aihetta ovat aiemmin lähestyneet monikielisten naiskirjailijoiden reseptiota väitöskirjassaan tutkinut Hanna-Leena Nissilä (2016) sekä etenkin arabiaksi kirjoittavan Hassan Blasimin reseptiota ja asemaa tutkimuksissaan seurannut Olli Löytty (ks. esim. Löytty 2017). Suomen kirjallisuuden monikielisyyttä koskevaa tutkimusta ovat viime vuosina tehneet aktiivisesti myös Heidi Grönstrand, Kukku Melkas (esim. Grönstrand et al. [toim.]; Lönngren et al. [ed.]) sekä Kristina Malmio ja Julia Tidigs (Grönstrand & Malmio 2011; Tidigs 2014). Jo 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaen vähemmistökirjallisuutta on tutkinnut laajalti Eila Rantonen (esim. 2010).

Tässä artikkelissa pyrin löytämään vastauksia siihen, millaisia muunkielisten kirjailijoiden kielivalinnat ovat ja miten ne perustelevat valintojaan, sekä siihen, missä määrin perustelut ovat ymmärrettävissä äidinkielen ja kuulumisen käsitteiden kautta. Sekä aiemman tutkimuksen että oman kyselyaineistoni perusteella nämä käsitteet – kuuluminen

ymmärrettynä psykologisena kuulumisena, ”kotona olemisen” tunteena – ovat perusteluissa keskeisiä etenkin silloin, kun kirjailijan valitsema työskentelykieli on jokin muu kuin se, joka vaikuttaisi asuinmaan kirjallisuusinstituution kannalta tarkoituksenmukaisimmalta. Koska Suomessa asuvia äidinkieleeseen jonkin muun kielen kuin suomen, ruotsin tai saamen ilmoittavia kirjailijoita koskevaa kattavaa sosiologista tutkimusta ei ole tehty, tavoitteenani on ollut myös tarkentaa muun muassa Hanna-Leena Nissilän väitöskirjassaan hahmottelemaa kuvaa monikielisestä kirjailijakunnasta osana suomalaista kirjallisuusinstituutiota (Nissilä 2016). Olen käsitellyt muunkielisten kirjailijoiden kohtaamia esteitä myös kulttuuripolitiikan pro gradu -työssäni (Talaskivi 2013).

Suomalaisessa kirjallisuusinstituutiossa kielikysymykset ovat keskeisiä, sillä esimerkiksi julkaisumahdollisuudet ja jäsenyydet kansallisissa kirjailijaliitoissa ovat lähes täysin sidottuja suomen tai ruotsin kielellä kirjoittamiseen (julkaisemisen haasteista lisää esim. Nissilä & Rantonen 2013, 68; Talaskivi 2013, 68). Kirjallisuusinstituutiolla tarkoitan tässä artikkelissa kustantamoja ja muita kaunokirjallisuutta julkaisevia toimijoita, kirjailijakuntaa ja sen etuja valvovia järjestöjä, kriitikoita, kirjallisuuden tutkijoita ja lukevaa yleisöä, jotka omil-

la valinnoillaan määrittelevät, kuka saa kuulua suomalaiseen kirjallisuuteen (taideinstituutiosta tarkemmin ks. esim. Sevänen 1998, 23).

Tämän artikkelin ensimmäisissä kahdessa luvussa avaan aiemman muunkielisiä kirjailijoita koskevan tutkimuksen kautta keskeisimpiä käyttämiäni käsitteitä. Sen jälkeen esittelen aineistoni ja analyysiprosessin, minkä jälkeen kuvaan tutkimukseen osallistuneiden kirjailijoiden näkemyksiä äidinkielen roolista omissa kirjallisiin yhteisöihin kuulumisen kokemuksissaan. Lopuksi pohdin kielivalintojen yhteyttä kirjailijoiden asemaan suomalaisessa kirjallisuusinstituutiossa.

Kuuluminen osana identiteetin rakentamista

Hanna-Leena Nissilä, joka käsittelee väitöskirjassaan muunkielisten naiskirjailijoiden vastaanottoa suomalaisella kirjallisuuden kentällä, toteaa, ettei kieli- ja valtionrajoja ylittävien kirjailijoiden läsnäolo suomalaisessa kirjallisuudessa ole uusi ilmiö: vanhastaan ylirajaista kirjallisuutta ovat julkaisseet muun muassa suomenruotsalaiset, saamelaiset, tornionlaaksolaiset ja meänkieliset, jiddišinkieliset Suomen juutalaiset, tataarit ja Suomen romanit sekä menetetyn Karjalan alueelta ja naapuri-

maista nykyisen Suomen alueelle asetuneet evakkopakolais- ja emigranttikirjailijat (Nissilä 2016, 27; Nissilä & Rantonen 2013, 55; Rantonen 2010, 165). Erotukseksi tästä vanhasta yllirajaisesta kirjallisuudesta Nissilä nimitää uudeksi yllirajaiseksi kirjallisuudeksi 2000-luvulla ilmestynyttä maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa kirjallisuutta (Nissilä 2016, 31). Tässä artikkelissa käytän yllirajaisuuden käsitteen sijaan muunkielisyyden käsitettä, koska tutkimukseni kohteena ovat nimenomaan kirjailijoiden kielivalinnat, ei toiminta kirjallisilla kentillä tai niiden rajoilla. Vaikka, kuten jo mainitsin, muunkielisyyden käsitteeseen liittyy ulossulkevia konnotaatioita, se toisaalta tiivistää jotakin siitä suomalaisen kirjallisuusinstituution näkökulmasta, joka sen rajojen sisällä määrittää tutkimukseni kohteena olevien kirjailijoiden asemaa.

Tässä artikkelissa avaan uutta yllirajaista kirjallisuutta kirjoittavien muunkielisten kirjailijoiden kuvauksia kielivalinnoistaan kuulumisen käsitteen kautta. Sosiologi Nira Yuval-Davis (2016, 8) pitää tärkeänä erottaa toisistaan kuulumisen – ymmärrettynä ”kotona olemisen” tunteen kautta – ja sitä koskevat poliittikat. Myös Saresma (2019, 202) toteaa, ettei kuulumisen ole koskaan vain yksilön kokemus, vaan

kuulumisen ja ulossulkemisen neuvottelut ovat samaan aikaan poliittisia. Kirjailijan omaa kokemusta ammattilaisuutensa asteesta ja suhdetta äidinkieleen koskevat kysymykset asettuvat psykologisen kuulumisen kategoriaan, mutta ne ovat usein sidoksissa myös kuulumista koskevaan politiikkaan, kuten ympäröivän kirjallisuusinstituution tai monikielisten kirjailijoiden yhteisön tarjoamiin kuulumisen mahdollisuuksiin tai ulossulkemisiin, ja toisaalta esimerkiksi kansalaisuuden kautta ylläpidettävään toivottuihin tai ei-toivottuihin kuulumisiin. Tässä artikkelissa mielenkiinnon kohteena ovat kirjailijoiden kokemukset kielestä kuulumisen sekä ulossulkemisen ja -sulkeutumisen välineenä, kun taas kuulumisen poliittikat ovat käsittelyn kohteena vain silloin kun ne ovat erottamattomasti sidoksissa psykologiseen kuulumiseen, yksilön ”kotona olemisen” tunteeseen. Myös identiteetin käsite on kritiikin myötä saanut piirteitä, jotka huomioivat identifikaation, identiteetin luomisen, jatkuvana prosessina ilman lopullista, pysyvää päämäärää (Lähdesmäki ym. 2016, 234). Hiltusen ym. (2019, 13.) mukaan kuulumisen ja identiteetin käsitteiden suhdetta toisiinsa voi kuvata siten, että erilaisten kuulumisen ja kuulumattomuuden kokemusten, sisään- ja ulossulkemisten sekä osallisuuden ja osattomuuden

kokemusten voidaan ajatella osallistuvan identiteetin rakentamiseen eri tilanteissa.

Äidinkieli kuulumisen välineenä

1700-luvulle saakka vallinneen universalistisen kielikäsitteen mukaan kielet olivat yhdenvertaisia ja monikielisyys kyseenalaistamaton osa arkista toimintaa (Yildiz 2012, 6; ks. myös Duffva & Pietikäinen 2009, 2). Benedict Andersonin (2006, 44) mukaan kirjapainotaidon kehityksellä oli keskeinen rooli kansalliskielten ja vähitellen kansallisten identiteettien kehityksessä: kun joukko pieniä puhuttuja lähikieliä sai yhteisen kirjakielen, tämän kielen lukiosta syntyi vähitellen toisistaan tietoinen ”kuviteltu yhteisö”, tulevan kansallisvaltion alkio. Kohti 1800-lukua mentäessä, rinnakkain kansallisvaltiokehityksen kanssa, kehittyi käsitys kunkin yksilön yhdestä aidosta äidinkielestä, joka loi luonnollisen yhteyden yhteen selkeään etnisyyteen, kulttuuriin ja kansakuntaan, kansalliskielialueen kuviteltuun yhteisöön. Yildiz kutsuu tätä 1700-luvun lopulta vallinnutta ajattelutapaa yksikielisyysparadigmaksi, ja toteaa sen hämärtäneen näkyvistä sen, miten monin tavoin monikielisyys on ollut koko ajan osa elettyä todellisuutta. Yildiz esittää, että vaikka äidinkielessä

voivat yhdistyä perhesuhteet, yhteisölliset juuret, tunnesuhteet, yksilön identifiointimiskohde tai kielellinen osaaminen, ei ole ennalta määrättyä tai ennustettavaa, mikä merkitys kielellä kunkin yksilön identiteetille on. (Yildiz 2012, 2.)

Kirjallisuuden historiassa on varsin tavallista, että kirjailija jossakin vaiheessa uraansa kirjoittaa jollakin muulla kuin ensimmäiseksi oppimallaan, äidinkieleksi kutsutulla kielellä (ks. esim. Kellman 2000, 17–35; Yildiz 2012, 15). Kielenvaihdon motiiveja voivat olla äidinkieleen liittyvät vieraantumisen ja ulkopuolisuuden tunteet tai siihen liittyvät alistetuksi tulemisen kokemukset, joiden käsittely voi olla mahdollista vain uudella kielellä. Kielenvaihtoon voi houkutella myös mahdollisuus uusiin kokemuksiin tapoihin ja uusien yhteyksien synnyttämiseen, uusien kuulumisen kohteiden löytämiseen (Yildiz 2012, 204). Myös Saaremaa (2019, 202) toteaa, että kuulumisen neuvottelut liittyvät usein hallintaan, syrjintään ja epätasa-arvoon, mutta joskus myös vapaaehtoiseen kuulumattomuuteen kirjailijalle luontevana havainnoinnin ja luovuuden paikkana. Kieli voi siis toimia sekä välineenä sulkeutua ulos ei-toivotuista kuulumisen paikoista että tarjota uuden, entisestä vapauttavan näkökulman.

Nyky-Suomessa yksilöllä katsotaan

olevan, yksikielisyysparadigman käsitystä erillisistä kielistä noudatellen, yksi, kaksi tai useampia äidinkieliä. Äidinkielen määritelmäksi ei aina sovellu se, että yksilö osaa sitä parhaiten, koska alun perin vahvimman kielen taito taantuu, jos sen käyttö ei ole arjessa mahdollista (Latomaa ym. 2013, 169). Latomaa ym. toteavat, että on eettisesti perusteltua määritellä äidinkieleksi kieli, joka on opittu ensimmäisenä tai jonka puhujaksi yksilö samaistuu. Samaistumisen kohde ei aina pysy samana läpi elämän, kuten myös osa tutkimukseni osallistujista kertoo. Uudessa kieliympäristössä opittavasta kielestä käytetään käsitettä ”toinen kieli”: se opitaan arkisen vuorovaihtuksen kautta toisin kuin opetuksen ja tietoisien opiskelun kautta opittavat vieraat kielet (Latomaa ym. 2013, 169). Osa tutkimukseeni osallistuneista on kuitenkin opiskellut suomea tai ruotsia vieraana kielenä jo kotimaassaan ennen muuttoa Suomeen.

Vaikka yksilön monikielisyys jo usein tunnustetaan käytännössä, väestörekisteriin Suomessa merkitään yhä vain yksi äidinkieli. Myös yksikielisyysparadigman kuormittamassa kyselylomakkeessani vastaajilta kysyttiin äidinkieltä, mutta moni mainitsi kohdassa 2–4 kieltä, minkä ymmärrän perusteltuna vastarintana kyselylomakkeen arvoasetelmaa sekä vain yhteen ”kuviteltuun yh-

teisöön” kuulumista kohtaan (vrt. Anderson 2006, 44). Vain yhden äidinkielen kysyminen voikin johtaa tilastovirheisiin, sillä moni ilmoittaa äidinkielekseen kotimaassaan arvostetuimman kielen, eivät identiteetilleen tärkeintä kieltä (Latomaa ym. 2013, 166–167).

31 kirjailijan kysely- ja haastatteluaiaineisto

Lähestyn tutkimuskysymyksiä helmikuun 2017 ja toukokuun 2018 välisenä aikana kerätyn kyselyaineiston sekä syksyllä 2017 tehtyjen kirjailijahaastatteluiden avulla. Laadullinen kysely tai linkki internetkyselyyn toimitettiin postitse, sähköpostilla tai henkilökohtaisesti 77 kirjailijalle, joiden yhteystiedot hankin Taiteen edistämiskeskuksen, kirjallisuuden monikielisyttä edistävän Sivunvalo-hankkeen sekä kustantajien kautta ja myöhemmin lumipallomenetelmän avulla. Mahdollisia vastauskieliä olivat suomi, englantia, venäjä, arabia ja espanja. Kyselyn mahdolliset vastauskielet määräytyivät vastaajien joukosta ennalta tiedetyn perusteella; käytännössä kielivalikoima varmasti karsi vastaajia, mikä näkyy esimerkiksi somalinkielisten kirjailijoiden täydellisenä puuttumisena vastaajista. Samoin venäjän- ja kurdinkielisten kirjailijoiden osuus vastaajista on pienempi kuin heidän todell-

linen määränsä edellyttäisi. Aineistoa ei siis voi pitää koko muunkielisten kirjailijoiden joukon kattavana. Toukokuussa 2018 vastauksia oli koossa 31 ja vastausprosentti oli näin 40,3.

Osallistujista harvalla on suomalainen kustantaja, vain muutama kuuluu suomen- tai ruotsinkieliseen kirjailijaliittoon ja vain pieni osa heistä on hakenut apurahoja työskentelyynsä: näin ollen keinot, joita suomen- tai ruotsinkielisiä kirjailijoita tutkivalla tutkijalla on käytössään vastaajia etsiessään, olivat vain pieni lisäapu tutkimusjoukon kokoamisessa ja yhteystietojen keräämisessä. Merkittävä apu oli monikielistä kirjallisuutta edistävän Sivuväli-projektin kokoama lista muunkielisistä kirjailijoista, samoin apuna ovat olleet Hanna-Leena Nissilän väitöskirja *”Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku”*. Kirjallisen elämän ylijärjestyminen 2000-luvun alun Suomessa (2016) sekä Nissilän ja Eila Rantosen artikkelit teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 2* (2013, 55–71). Tavoitteena oli kerätä vastauksia mahdollisimman monelta itsensä kirjailijaksi identifioivalta, äidinkielenään jotakin Suomen uusista vähemmistökielistä puhuvalta kirjailijalta. Keskeinen kriteeri vastaajaksi hyväksymiselle oli vastaajan oma määrittely kirjoittamisensa luonteesta Unescon (1980) taiteilijamäärittelyn mukaisesti: sen mu-

kaan ”taiteilija tarkoittaa jokaista, joka pitää taiteellista luomistyötään elämänsä olennaisena osana ja joka tällä tavalla myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Häntä pidetään, tai hän haluaa, että häntä pidetään taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjestön jäsen.”

Taulukossa 1 on esitetty artikkelin kannalta keskeisimmät tiedot kyselyyn vastanneista. Neljää vastaajaa lukuun ottamatta kaikki ovat antaneet suostumuksensa nimensä julkaisemiseen tutkimuksessa, mutta luettavuussyistä sekä yksityisten tietojen suojelemiseksi en mainitse nimiä tässä taulukossa tai lainausten yhteydessä tekstissä, vaan luetellen luvan antaneiden vastaajien nimet liitteessä 1.

Tutkimuksessani lähestyn kirjallisuuden monikielisyyttä kirjailijoiden oman kokemuksen kautta. Laadullinen, puolistrukturoitu mutta avoimille vastauksille tilaa jättävä aineistonhankintamenetelmä puolustaa tässä paikkaansa, koska tutkimusaiheesta on vain vähän ennakkotietoa ja suljettu kysymyspatteristo olisi lähes mahdotonta rakentaa niin, että se kattaisi kaikki vastaajien aloitteesta esiin nousevat teemat. Varsinaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamisen lisäksi tutkimuksen tavoitteena on luoda kuvaa siitä, keitä Suomessa asuvat, äidinkieltään muut kuin suo-

men-, ruotsin- tai saamenkieliset kirjailijat ovat. Kyselyn avulla perustietoja on mahdollista kerätä laajemmalta joukolta kuin haastattelemalla.

Olen käyttänyt analyysimetodina aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa kyselyyn saamani vastaukset ovat keskustelleet teoriakirjallisuuden kanssa. Analysointia ovat ohjanneet kyselylomakkeen teemat, joista tämän artikkelin osalta keskeisintä sisältöä on tuottanut lomakkeen kysymys 26.

Kuvaile suhdettasi kieleen. Voit käyttää apuna esimerkiksi näitä kysymyksiä:

Millainen rooli kielellä on kaunokirjallisissa teksteissäsi?

Miksi työskentelet kielellä, jolla työskentelet?

Mitä äidinkielesi sinulle merkitsee? Onko asuminen toisella kielialueella muuttanut suhdettasi äidinkieleesi? Jos työskentelet äidinkielelläsi, oletko harkinnut tai kokeillut kirjoittamista muulla kielellä?

Miten kiinnostus kielen taiteelliseen tutkimiseen on vaikuttanut siihen, että sinusta tuli kirjailija – vai onko se vaikuttanut lainkaan?

Jos työskentelet useammalla kuin yhdellä kielellä, millä perusteella valitset kielen, jolla mitäkin työtä teet?

Tällä kysymysryppäällä on tavoiteltu vastaajien kokemusta kielen roolista

Syntymävuosi	Muuttanut Suomeen	Äidinkieli	Työkieli kirjailijana
1969	2000	espanja	espanja
1974	1997	kalenjin, maasai, swahili	englanti, suomi, afrikkalainen murre
1980	2007	slovakki	suomi, slovakki
1966	2006	espanja	espanja
1978	2006	espanja / kastilia	espanja / kastilia
1971	1992	kurdi	suomi, englanti
1975	2011	persia / farsi	englanti
1931	1958	saksa	saksa
1987	2015	arabia	englanti, arabia
1988	2013	espanja	espanja
	1995	englanti, suomi	englanti, suomi
1976	2009	mazarandani, persia/farsi	englanti, espanja
1983	2013	marathi	englanti
1961	2001	suomi	suomi
1938	1944	vepsä	suomi
1976	2002	venäjä	venäjä, suomi
1963	2000	espanja	espanja
1966	2001	venäjä	venäjä
1969	1996	englanti	englanti
1948	2016	arabia	arabia
1982	2008	portugali	portugali
1976	2009	englanti	englanti
1995	2012	arabia	arabia, englanti
1952	1989	saksa	saksa
1967	1997	kiina	suomi
1956	2009	arabia	arabia
1972	1997	espanja	espanja
1963	1991	venäjä	ruotsi, venäjä
1956	1995	arabia	arabia
1983	2010	persia / farsi	englanti, farsi
1992	2013—2016	espanja, kreolienglanti	espanja, kreolienglanti

Taulukko 1 Artikkelin kannalta keskeisimmät tiedot kyselyyn vastanneista.

työssään, kirjailijaidentiteetissään ja kuulumisen kokemuksessaan. Analyysi eteni induktiivisen sisällönanalyysin kautta kohti yleisimmin esiin nousseita teemoja, jotka olen kuvannut tämän artikkelin sisältöluvuissa.

Käytännöllisyys ja vapautuminen kielenvaihdon motivoijina

Selvä enemmistö vastanneista kirjailijoista jatkaa kirjoittamista äidinkielellään tai lähtömaansa valtakielellä. Kymmenen kirjailijaa kertoo kirjoittavansa pääasiassa suomeksi tai ruotsiksi tai vaihtaneensa työskentelykielensä englanniksi tai espanjaksi, tai kirjoittavansa sekä näillä kielillä että jollakin ilmoittamistaan äidinkielistä. Osalla perustelut työskentelykielen vaihtamiselle ovat käytännönläheisiä ja koskevat julkaisutai rahoitusmahdollisuuksia, eli mahdollisuutta kuulua johonkin muuhun kuin äidinkieliseen kirjallisuusinstituutioon. Näin on esimerkiksi äidinkieleltään slovakinkielisellä, suomeksi ja slovakiksi kirjoittavalla kirjailijalla:

”Työskentelykieli: pragmaattinen valinta, joka perustuu mahdollisuuteen julkaista, osallistua kiinnostavaan projektiin (antologia jne.), saada rahoitusta projektiin.” (Slovakinkielinen kirjailija, ikä 41.)

Ruotsiksi ja venäjäksi kirjoittavalle kirjailijalle kysymys kielivalinnan motiiveista vaikuttaa yhdentekevältä: kirjoituskielet kulkevat prosessissa yleensä rinnakkain.

”In my work narrative is most important. Telling a story is everything, telling it in a specific language is less important.” (Venäjänkielinen kirjailija, ikä 54.)

Osassa vastauksista nousee esiin kielenvaihdon psykologinen ulottuvuus: henkinen vapautuminen äidinkielellä koeuista ahdistavista kokemuksista. Yasmine Yildiz (2012, 203) toteaa, että vaikka äidinkieli – tai useampi sellainen – on se kieli, jolla kustakin ensimmäisen keran tulee ”minä”, kieli joka liittyy kuulumisen tunteeseen ja toimii sen vahvistajana, se voi olla myös vieraantumisen ja irrallisuuden kieli. Alkuperäisen kuulumisen kokemusten lisäksi tai niiden sijaan äidinkieli voi kantaa mukanaan ulosuljetuksi tulemisen, väkivallan, sorron tai tukahduttavan samankaltaistamisen kokemuksia (ks. Yildiz 2012, 204; vrt. Saresma 2019), ja äidinkielen ihannointi voi jättää varjoonsa toisen tai vieraan kielen avaamat mahdollisuudet luoda uusia yhteyksiä ja tyydyttää tuntemattoman herättämää uteliaisuutta. Myös Kellman (2000; 20–28) pohtii uuden työskentelykielen mahdollisuuksia tarjota vapautumisen illuusio, jopa luoda uusi oma it-

se. Tällaista kielenvaihtokokemusta kuvaa äidinkieleltään kiinankielinen runoilija, joka kertoo laiminlyöntien leimaamasta lapsuudestaan ja nuoruudestaan ja toteaa, että hänelle runojen kirjoittaminen äidinkielellä on mahdotonta (kiinankielinen kirjailija, ikä 50). Suomeksi hän on julkaissut neljä kaunokirjallista teosta.

En erottele kielenvaihtajia kirjoituskielen mukaan, koska olennaista on, että heidän työskentelykielensä on muu kuin äidinkieli tai muu ensimmäisen kielen tasoinen kieli. Kielen vaihtamista koskevat perustelut muistuttavat toisiaan, oli kirjoituskieleksi vaihdettu tai äidinkielen rinnalle nostettu kieli sitten suomi, ruotsi, englanti tai espanja. Kolme arabiankielisistä kirjailijoista, joita kyselyaineistossa on yhteensä kuusi, ilmoittaa valinneensa käytännön syistä työskentelykielekseen englannin. Näin kielivalintaansa perustelee 30-vuotias irakilastaustainen miesrunoilija, jonka vastauksessa näkyvät sekä käytännölliset syyt että kipu, jota äidinkielestä irrottautuminen tuottaa:

”If you would ask me, in which language I find myself more, no doubt the answer will be obviously my mother tongue. [...] I have more opportunities as an English writer than any Arabic writer who lives in international light as stranger [...]”

Vastaus implikoi kirjailijan aktiivista pyrkimystä kuulua kansakuntien ja kielten rajat ylittävään kirjallisuuteen, mikä hänelle näyttää mahdolliselta vain kieltä vaihtamalla, ja valmiutta tehdä tavoitteen vuoksi myös tuskallisia valintoja: katkaista kuulumisen sen kielen kirjallisuuteen, joka tuntuu kodilta. Kellman (2000, 17–18) toteaa, että suuri osa kielenvaihtajien kirjoittamasta kirjallisuudesta on maahanmuuttajien kirjoittamaa kirjallisuutta – ja että maasta- ja maahanmuutto tapahtuvat usein vastoin muuttajan tahtoa syistä, jotka ovat yksilön hallinnan ulottumattomissa. Niinpä vanhan ja uuden kielen välillä tapahtuvat valinnatkaan eivät aina ole autonomisia, riippumattomia ratkaisuja (Kellman 2000, 17–18). Osalla vastaajista poliittiset syyt, halu katkaista yhteys lähimmäisiin ja samalla sen tukahduttavaan kirjalliseen perinteeseen, ovat johdaneet kotimaan valtakielen hylkäämiseen myös emotionaalisena ”kotina”. Toisaalta nuori arabiankielinen kirjailija toteaa, ettei hänellä ole kotimaata mutta kieli on hänen turvapaikkansa (vrt. Saresma 2019; Lähdesmäki ym. 2017, 1). Äidinkielikseen mazarandanin ja persian ilmoittava runoilija ilmoittaa lopettaneensa persian kielellä kirjoittamisen vastustaakseen politiikkaa, jota kielellä tehdään. Hän haluaa osoittaa kielenvaihdollaan, ettei emotionaalisesti kuulu

valtioon, johon kuuluu poliittisesti kansalaisuutensa vuoksi. Toisaalta hän suhtautuu kieleen lähinnä välttämättömänä osana työskentelyprosessia, ei itseisarvona, mikä on kyselyyn vastanneiden runoilijoiden joukossa poikkeuksellista, prosaistien kohdalla yleisempää. Tämän runoilijan mukaan:

”Poetry for me is beyond the language. It just gets to be translated from a world of real visions to the world of language. I guess I have to master the language, so language must remain dominated by me and not me dominated by my incapacities in expressing my visions through languages.”

”Huonot kielenoppijat” ja itseisarvoinen äidinkieli

Valtaosa kyselyyn vastanneista kirjailijoista jatkaa siis myös Suomessa asuessaan työskentelyä äidinkielellään tai muulla ensimmäisen kielen tasoisesti hallitsemallaan kielellä. Käsitettä ”äidinkieli” käytän tässä sen perinteisessä merkityksessä: se on kieli, jonka lapsi ensimmäisenä oppii (ks. Latomaa ym. 2013, 169; Yildiz 2012, 203). Kaikki kyselyyn vastanneet eivät kuitenkaan pidä ensimmäisenä oppimaansa kieltä vahvimpana kielenään – usein tähän ovat syynä kotimaassa vallinneet kielipoliittiset käytännöt, joiden seurauksena vähemmistökieliset lapset ovat joko jo ko-

tona tai viimeistään koulussa omaksuneet kansallisen valtakielen, josta on koulunkäynnin myötä luontaisesti tullut lukemisen ja kirjoittamisen kieli, toinen kieli. Esimerkiksi Intiassa syntynyt kirjailija (ikä 35) kertoo pitävänsä englantia natiivikielenään, vaikka hänen varsinainen äidinkielenä on marathi: ”a language I can read very slowly and speak in broken sentences”.

Kun otetaan huomioon, että kieli on kaikkien tutkimukseen osallistuneiden jokapäiväinen työväline ja valtaosa heistä on valinnut myös tutkimuksessa vastauskieleksi jonkin muun kielen kuin äidinkielenä, voidaan pitää odottamattomana, että heistä moni sanoo kyselyssä tai haastattelussa pitävänsä itseään kielellisesti lahjattomana. Moni käyttää tätä perusteluna sille, että vielä pitkään Suomessa asuttuaankin kirjoittaa äidinkielellään. Käytettyjä ilmaisuja ovat ”I have no talent in languages”, ”I am dyslexic”, ”kielellisesti en taida olla niin lahjakas” ja ”learning languages is difficult for me”. Sanalla ”Sprachenidiot” – kieli-idiotti – itseään kuvaa saksankielinen runoilija, joka on julkaissut yli kaksikymmentä omaa runoteosta, saksantanut muun muassa Pentti Saarikoskea, Pavo Haavikkoa, Antti Hyryä, Veijo Merita ja Arto Melleriä ja saanut elämäntyöstään muun muassa saksalaisen yliopiston kunniaohtorin arvon sekä Suo-

men opetus- ja kulttuuriministeriön taiteilijaeläkkeen. On mahdotonta tulkita, missä määrin tutkija edustaa vastaajille – tahtomattaan – suomalaista kieliympäristöä, joka yksikielisyydessään esittää myös kirjallisille lahjakkuuksille vaatimuksen joko hallita valtakieli tai tyytyä ulkopuolisen, ”kieli-idiootin” rooliin. Arabiksi kirjoittava kirjailija nostaa haastattelussa esiin myös kirjailijan vahvan itsekritiikin: oma kirjallisen ilmaisun vaatimustaso on niin korkea, että sen saavuttaminen muulla kuin äidinkielellä on mahdotonta. Tämä sekä halu liittyä klassisen arabiankielisen kirjallisuuden jatkumoon ovat keskeisiä perusteluja niiden arabiankielisten kirjailijoiden vastauksissa, jotka eivät ole vaihtaneet työskentelykieltä. Myös vuodesta 1958 Suomessa asunut saksaksi kirjoittava runoilija sanoo halunneensa suojella työvälinettään jatkamalla saksan kielen käyttämistä myös arjessa: hän puhuu saksaa myös suomalaisen puolisonsa kanssa.

Äidinkielellään kirjoittavien vastaajien kyselyvastauksissa on tavallista, että perusteluksi äidinkielen käyttämiselle riittää se, että se on äidinkieli:

”Trabajo con el español porque es mi lengua maternal, asi de sencillo y natural.” (Työskentelen espanjaksi, koska se on äidinkieleni, yksinkertaisesti ja luonnollisesti.) (Espanjankielinen kirjailija, 54.)

”English is my mother tongue so it’s natural for me to write in English. My mother tongue is a part of me.” (Englanninkielinen kirjailija, 48.)

Ágnes Némethin Sivuvälo-projektia käsittelevän artikkelin mukaan kirjailijat perustelevat äidinkielellä kirjoittamista sen ilmaisuvoimaisuudella (2016, 63–64). Myös tässä artikkelissa käyttämissäni kyselyvastauksissa yleisimmin esitetty perustelu äidinkielellä kirjoittamiselle on äidinkielen ilmaisuvoima ja sen tarjoama liikkumisen vapaus:

”Kirjoitan runoni espanjaksi, äidinkielelläni. Se antaa minulle kehon ja paljon työkaluja viedä runo loppuun. Se antaa turvallisen olon ja laajan sanavaraston ja kielen rakennusalueen, jossa liikkuu voimakkaasti ja turvallisesti.” (Äidinkieli espanja, ikä 48.)

”Es lockt mich nicht, auf Finnisch oder Englisch Gedichte zu schreiben. Da käme ich nie in die Tiefe der Sprache hinein.” (Minua ei houkuttele kirjoittaa runoja suomeksi tai englanniksi. Silloin en pääsisi koskaan kielen syvyyksiin.) (Saksankielinen runoilija, ikä 65.)

”La prinzipal razón por la que trabajo en español es porque es el único idioma que domino de tal manera que me siento vedaderamente capaz de escribir algo relativamente parecido a lo que quiero contar, que siento inalcanzable en su totalidad.” (Tärkein syy siihen, että työskentelen espanjaksi on

se, että se on ainoa kieli, jonka hallitsen niin hyvin, että voin ilmaista tekstissä suurin piirtein kaiken mitä haluan kertoa, vaikka täydellisesti se onkin mahdollonta.) (Espanjankielinen kirjailija, ikä 45.)

Venäjäksi kirjoittava, ensimmäisenä kielensä tadzikkia oppinut runoilija toteaa, että suomeksi kirjoittaminen kylä vaikutti houkuttelevalta heti tänne muuttamisen jälkeen 2000-luvun alkuvuosina, kun uusi kieli oli todella uusi, mutta viehätys katosi pian. Kielen roolia kirjoittamisessaan hän kuvaa näin:

”Важно не только красиво рассказать историю (даже если мы говорим о стихах), но важно как ты ее расскажешь.”

(Tärkeintä ei ole vain kertoa tarina kauniisti (siinäkin tapauksessa, kun puhutaan runoista), vaan itse tapa, jolla sen kerrot.) (Venäjänkielinen runoilija, 51.)

Vastauksissa mainitaan kuitenkin myös käytännönläheisempiä perusteluja, kuten mahdollisuus tavoittaa moninkertaisen määrän lukijoita esimerkiksi espanjaksi verrattuna suomen kielellä kirjoitettuihin teoksiin: kuulua kielen kautta kirjallisuusinstituutioon, joka tarjoaa enemmän ammatillisia mahdollisuuksia.

Vastaajista nousee esiin myös ryhmä kirjailijoita, jotka jatkavat kirjoitta-

mista äidinkielellään yhtä käytännönläheisistä syistä kuin ne kielenvaihtajat, jotka perustelevat valintaansa paremilla ammatillisilla mahdollisuuksilla. Esimerkkejä heistä ovat kaksi saksankielistä runoilijaa, joista toinen on asunut Suomessa vuodesta 1958 ja toinen vuodesta 1989, ja molemmat ovat voittaneet lähtömaassaan valtakunnallisia kirjallisuuspalkintoja vuosikymmeniä maastamuuttonsa jälkeen. Kumpikin kertoo, ettei kirjoituskielen vaihtaminen ole ollut koskaan todellinen vaihtoehto – osin edellisessä luvussa kerrotuista, äidinkielen täydelliseen hallintaan liittyvistä syistä, mutta myös, koska heidän asemansa oman kielialueensa kirjallisuudessa on niin vakiintunut, ettei uuden yleisön etsiminen uudella kielellä olisi ottamisen arvoinen riski. He kokevat kuuluvansa saksankielisen runouden kentälle, ja etenkin toinen heistä pitää vierailuja kotimaansa kirjallisuustapahtumiin tärkeänä osana ammatillisuuttaan. Toisin kuin monilla muilla aineistoni kirjailijoilla, hänellä sille ei ole mitään estettä, sillä kotimaa on maantieteellisesti lähellä eikä hänellä ole syytä pelätä turvallisuutensa puolesta siellä vieraillessaan. Tämä on yksi merkittävimmistä aineistoni kirjailijoita erottavista tekijöistä: näillä runoilijoilla äidinkielen ei liity voimakkaita ulossulkemisen kokemuksia, vaan se päinvastoin

toimii siteenä siihen kirjalliseen yhteisöön, johon he yhä kokevat kuuluvansa.

Seuraavassa asemastaan lähtömaan-
sa kirjallisuudessa kertoo kirjailija, joka sai tammikuussa 2018 Saksan PENin kirjallisuuspalkinnon:

”Ich fühle mich klar zur Gruppe der zeitgenössischen Lyriker (nykyrunoilijat) zugehörig. Die Literaturwelt = der Literaturbetrieb in Deutschland sieht das auch so. Mein Verlag ist sehr anerkannt, renommiert (hyvämaineinen, arvostettu). Ich habe über Internet viele Kontakte mit Dichterkollegen und Kritikern. Ich habe zahlreiche Lesungen in Deutschland usw. Aber dennoch bin ich in einer ”Aussenposition”, eine Aussenseiterin.”

(Tunnen kuuluvani nykyrunoilijoiden ryhmään. Kirjallisuusmaailma = Saksan kirjallinen kenttä on samaa mieltä. Kustantamoni on hyvin hyvämaineinen ja arvostettu. Minulla on internetin kautta paljon kontakteja runoilijakollegoihini ja kriitikoihin. Minulla on Saksassa paljon lukutilaisuuksia jne. Siitä huolimatta asemani on ”ulkopuolella”, olen ulkopuolinen.) (Saksankielinen runoilija, 65.)

Myös yksi perulaislähtöinen, espanjaksi kirjoittava, ja yksi irakiläistäustainen arabiaksi kirjoittava prosaisti mainitsevat, että heillä on kirjoituskielensä hyvä kustantamo eikä siksi tarvetta etsiä uutta yleisöä. Sen sijaan, että harkitsisi kirjoituskielen vaihtamista suomeen, ara-

bianskielinen kirjailija (ikä 61) toivoo, että Suomeen syntyisi kustantamo, joka julkaisisi täällä asuvien kirjailijoiden teoksia, joiden aiheet liittyvät suomalaiseseen kontekstiin.

Päätelmät

Olen käsitellyt artikkelissani 31 kirjailijalta keräämiäni kyselyvastauksia. Vastanneista seitsemän ilmoittaa työskentelevänsä pelkästään jollakin muulla kielellä kuin äidinkielellään tai muulla ensimmäisen kielen tasoisella kielellä. Neljä ilmoittaa työskentelevänsä sekä äidinkielellään tai muulla ensimmäisen kielen tasoisella kielellä, että suomeksi, ruotsiksi, englanniksi tai espanjaksi. Selvä enemmistö, 24 kirjailijaa, ilmoittaa siis työskentelevänsä edelleen joko pelkästään äidinkielellään tai muulla ensimmäisen kielen tasoisella kielellä, tai sillä jonkin toisen kielen lisäksi.

Vaikka äidinkielen luonnollistettua, kansallisvaltiofilosofiaan ja toisaalta Eurooppa-keskeiseen kolonialistiseen historiaan kietoutunutta asemaa on viime vuosina kritisoitu (ks. esim. Yildiz 2013; Grönstrand ym. 2016), näyttää siltä, että suurin osa tutkimukseeni osallistuneista kirjailijoista todella kokee äidinkielen tai muun varhain oppimansa kielen läheisimmäksi ja suurimman ilmaisu-
vapauden mahdollistavaksi kieleksi,

joka myös määrittää heidän kuulumistaan johonkin, usein valtionraajat ylittävään, samankielisten kirjalliseen yhteisöön: heidän kohdallaan psykologisella ja poliittisella kuulumisella on sama kohdeyhteisö (ks. myös Németh 2016). Samanaikaisesti osa heistä kokee kuuluvansa myös kielirajat ylittävään maailmankirjallisuuteen. Osa heistä on myös rakentanut uran äidinkielisessään tai kotimaansa kirjallisuudessa, eikä siksi näe syytä harkita työskentelykielen vaihtamista.

Kirjailijoista, jotka ovat vaihtaneet työskentelykieltä, useimmat esittävät hyvin käytännönläheisiä, julkaisemiseen ja rahoitukseen liittyviä perusteluja, mutta osalla korostuu halu irrottautua äidinkieleen, lähtömaahan tai sen kirjalliseen kulttuuriin liittyvistä negatiivisista kokemuksista: sulkeutua ulos yhteisöstä, joka on tuottanut alistetuksi joutumisen, syrjinnän tai epätasa-arvon kokemuksia, ja kuulua uuden kotimaan kirjallisuusinstituutioon tai englannin- tai espanjankieliseen kirjallisuuteen. On kuitenkin tärkeää huomata, että kieltä menestyksekkäimmin vaihtaneilla suhde uuteen kirjoituskieleen on ollut olemassa jo ennen Suomeen muuttamista tai heillä on ollut täällä esimerkiksi perhesiteitä, jotka ovat edistäneet kielen oppimista nopeammin kuin muodollisessa kielikoulutuksessa. Näin uusi kieli ja kuulu-

minen sille perustuvaan kirjallisuusinstituutioon kietoutuu kirjailijoiden psykologiseen kuulumisen tunteeseen sekä työn että arjen kielivalintojen kautta.

Tässä artikkelissa pyrin tekemään näkyväksi sen, että eri yhteyksissä monikieliseksi, yllirajaisesti julkaiseviksi, maa-hanmuuttajataustaisiksi, uussuomalaisiksi tai – kuten tässä artikkelissa – muunkieliseksi määritellyt kirjailijat ei ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän yksilöllisten valintojensa ja niiden taustojen kirjo on suuri. Sama heterogeenisyys näkyy esimerkiksi kyselyyn vastanneiden kirjailijoiden genrevalinnoissa: heissä on niin aikuisten proosakirjallisuuden kuin lyriikan, scifin, nuorten- kuin lastenkirjallisuudenkin kirjoittajia. Vastaajia kuitenkin yhdistää kokemus psykologisesta kuulumisesta kirjailijan ammattiin, josta suomalaisen kirjallisuusinstituution kielipoliittiset käytännöt sulkevat heidät ulos.

KIRJALLISUUS

Anderson, Benedict (2006) *Imagined communities*. Revised edition. London: Verso.

Dufva, Hannele & Pietikäinen, Sari (2009) Moni-ilmeinen monikielisyys. *Puhe ja kieli* 29(1): 1–14.

Hall, Stuart (1992) *The Question of Cultural Identity*. Teoksessa Stuart Hall, David Held & Anthony McGrew (toim.) *Modernity and Its Futures*. Cambridge: Polity Press. 274–316.

Hiltunen, Kaisa, Sääsikiähti, Nina, Ahvenjärvi, Kaisa, Jäntti, Saara, Lähdesmäki, Tuuli, Saresma, Tuija & Vallius, Antti (2019) Kuulumisen neuvotteluja taiteessa. Teoksessa Kaisa Hiltunen & Nina Sääsikiähti (toim.) *Kuulumisen reitit*. Turku: Eetos.

Grönstrand, Heidi, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Melkas, Kukku, Nissilä, Hanna-Leena, Polari, Mikko (2016) *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Helsinki: SKS.

Grönstrand, Heidi & Malmio, Kristina (toim.) (2011) *Både och, sekä että. Om flerspråkighet / Monikielisydestä*. Porvoo: Schildts.

Kellman, Steven G. (2000) *The Translingual Imagination*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Latomaa, Sirkku, Pöyhönen, Sari, Suni, Minna & Tarnanen, Mirja (2013) Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Lähdesmäki, Tuuli, Pääjoki, Tarja, Saresma, Tuija & Vallius, Antti (2017) Puheenvuoro: Kaikki kotona? *Kulttuurintutkimus* 34 (2–3, Verkkokoekstra), 1–6. URL http://www.kulttuurintutkimus.fi/lehti/pdf/KT_2-3-2017_Verkkoekstra_1-6_Puheenvuoro.pdf (tarkastettu 17.5.2018).

Lähdesmäki, Tuuli, Saresma, Tuija, Hiltunen, Kaisa, Jäntti, Saara, Sääsikiähti, Nina, Vallius, Antti & Ahvenjärvi, Kaisa (2016) Fluidity and flexibility of 'belonging': Uses of the concept in contemporary research. *Acta Sociologica. Journal of the Nordic Sociological Association* 59(3), 233–247.

Lönngrén A-S, Grönstrand, Heidi, Heede, Dag & Heith, Anne (2015) *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Newcastle-Upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Löytty, Olli (2017) "Welcome to Finnish Literature!" Hassan Blasim and the Politics of Belonging. *Collegium. Studies Across Disciplines in the Humanities and Social Sciences*. Vol 23.

Németh, Ágnes (2016) The immigrant "Other" and artistic expression: (de)bordering via festivals and social activism in Finland. *Journal of Cultural Geography*, 34:1, 51–69. URL <https://doi.org/10.1080/08873631.2016.1231384> (Tarkastettu 11.4.2019).

Nissilä, Hanna-Leena (2016) "Sanassa maa-hanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku." *Kirjallisen elämän yllirajautuminen 2000-luvun alun Suomessa*. Väitöskirja, Oulun yliopiston tutkijakoulu. URL <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211008.pdf> (Tarkastettu 21.5.2018.)

Nissilä, H.-L. (2017) Yllirajainen kirjallisuus ja yksikielinen kirjallinen elämä Suomessa. *Kulttuuripoliittikan tutkimuksen vuosikirja*, 67–79. URL <https://doi.org/10.17409/kpt.60105>. (Tarkastettu 11.4.2019.)

Nissilä, Hanna-Leena & Rantonen, Eila (2013) Kansainvälistyvä kirjailijajunko. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karuklehto, Leena Kirstinä ja Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS.

Rantonen, Eila (2010) Maahanmuuttajat ja kirjallisuus Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press.

Rantonen, Eila & Savolainen, Matti (2010) Vähemmistöt ja monikulttuurisuus – kulttuurit ja kirjallisuudet rinnakkain, vastakkain ja vuorovaikutuksessa. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press.

Saresma, Tuija (2019) Hajauttamisen ja poisaolon politiikkaa Mohsen Emdin elämässä ja runossa YAMSA – A Tribute to Absence. Teoksessa Kaisa Hiltunen & Nina Sääsikiähti (toim.) *Kuulumisen reitit*. Turku: Eetos.

Sevänen, Erkki (1998) *Taide instituutiona ja järjestelmänä. Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. Helsinki: SKS.

Sivuvalo (2019) URL <https://sivuvalo.com/kirjailijat/> (Tarkastettu 5.3.2019.)

Talaskivi, Katri (2013) *Hyvä mahdollisuus meikäläiselle, joka ei voi ihan kilpailla suomalaisten kanssa. Valtion apurahat monikulttuurisiin taidehankkeisiin: taiteen edistämistä vai kotouttamispolitiikkaa?* Pro gradu –tutkielma. Kulttuuripoliittikan maisteriohjelma. Jyväskylän yliopisto.

Tidigs, Julia (2016) *Att skriva sig över språkgränserna: flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Doktorsavhandling, Åbo Akademi. URL <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-709-9>. (Tarkastettu 11.4.2019.)

Tilastokeskus (2017) *Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkköjulkaisu]*. ISSN=1797-5379. 2017, Liitekuvi 2. Suurimmat vieraskieliset ryhmät 2007 ja 2017. Helsinki: Tilastokeskus. URL http://www.stat.fi/til/vaerak/2017/vaerak_2017_2018-03-29_kuv_002_fi.html (Tarkastettu 23.5.2018)

Yildiz, Yasemin (2012) *Beyond the Mother Tongue. The Postmonolingual Condition*. New York: Fordham University Press.

Yuval-Davis, Nira (2011) *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. Online publication. London: SAGE Publications Ltd. URL <http://dx.doi.org.ezproxy.jyu.fi/>

10.4135/9781446251041 (Tarkastettu 22.4.2019.)

LIITE 1: KYSELYYN OSALLISTUNEET KIRJAILIJAT

Al-Fawz Yousif Abu
Chalabee Aya
Crisólogo Roxana
Emadi Mohsen
Ghasemi Mehdi
González Llano Ainhoa
Grünzweig Dorothea
Hadi Saad

Hakki Majid
Hein Manfred Peter
Jaentschke Marcel
Jones Christopher Ryan
Kirwa Wilson
Kopylova Polina
Lardot Raisa
Lindén Zinaida
Malpica Daniel
Mane Shashank
Nadaf Fatima
Perttu Arvi
Rawi Bahaulddin
Rodgers Lee David

Ruiz Rubio José Antonio
Salmela Alexandra
TaoLin
Tynjälä Tanya
Zakirov Hamdam

Lisäksi neljä vastaajaa ei halunnut nimeään julkaistavan tutkimusraportissa.

FM, YTM **Katri Talaskivi** tekee Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden oppiaineessa väitöskirjaa muiden kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten kirjailijoiden asemasta suomalaisessa kirjallisuusinstituutiosta. Väitöskirjatyöskentelyä rahoittaa Koneen Säätiö.